

طراحی الگوی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری با رویکرد فرا ترکیب

محسن نیازی^۱، علی فرهادیان^۲، الهام رضایی^۳، شکوفه آب شیرین^۴

چکیده

مشارکت یکی از مفاهیم مهم جامعه‌شناسی به شمار می‌آید که در جهان امروز نقش بسزایی را ایفا می‌کند. مشارکت شهروندان در امور شهری در واقع توسعه از مردم، با مردم و برای مردم است. مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و همه فعالیت‌ها و امور شهری مورد توجه صاحب‌نظران، برنامه‌ریزان و مدیران توسعه اجتماعی مخصوصاً در حوزه برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی قرار گرفته است. باتوجه به این مطالب هدف این پژوهش طراحی نظام شناسایی و طبقه‌بندی مؤلفه‌های مشارکت شهروندان در امور شهری از طریق مطالعه و جمع‌بندی پژوهش‌های انجام شده در زمینه مشارکت شهروندان در امور شهری با رویکرد فرا ترکیب است. روش پژوهش حاضر کیفی است و جامعه آماری این پژوهش را کلیه مقالات علمی و پژوهشی انجام شده در ایران با موضوع مشارکت شهروندان در امور شهری از سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۴۰۰ تشکیل داده است. در کل تعداد ۳۲ مقاله پژوهشی یافت شد که در نهایت پس از بررسی و پالایش‌های مختلف ۱۹ مقاله برای بررسی نهایی انتخاب گردید. طبق یافته‌های پژوهش پیرامون عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری تاکنون در ۶ مقوله و ۴۸ مفهوم کار انجام شده است که پس از گذراندن مراحل مختلف در ارتباط با این موضوع مدل مفهومی ارائه شده است.

کلیدواژه: مشارکت، مشارکت اجتماعی، امور شهری، شهروندان، فرا ترکیب

۱. استاد گروه علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران (نویسنده مسئول). niazim@kashanun.ac.ir

۲. دانشیار گروه مدیریت، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران farhadian84@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری گروه علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران rezaieelham22@gmail.com

۴. دانشجوی دکتری گروه علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران shokoofeh3390@gmail.com

طرح مسئله

هرچند مشارکت^۱ در زندگی اجتماعی انسان سابقه‌ای طولانی دارد اما از سال ۱۹۷۰ به بعد، مفهوم مشارکت در فرایند توسعه همواره مورد توجه قرار گرفته است. مفهوم مشارکت به‌عنوان عاملی کلیدی رویکردهای جدید توسعه در ابعاد چندگانه و درعین‌حال پویا و متحول خود و به‌عنوان فرایندی عمیق و چند سویه در اشکال غایتی و ابزاری در فرایند توسعه مورد بررسی و کاوش قرار می‌گیرد (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۱۱). آلن بیرو^۲ مشارکت را یافتن سهم و نفع بردن از سهم در چیزی می‌داند همچنین شرکت در یک گروه و همکاری با گروه را مشارکت تعریف می‌کند. (بیرو، ۱۳۶۶: ۲۵۷). از دیدگاه الغنمی^۳ شرکت در تصمیم‌گیری‌های سازمان به انتخاب خود، مشارکت در بعد سیاسی-اجتماعی است و همچنین معتقد است در روند توسعه مشارکت منجر به توزیع مجدد قدرت سیاسی و اقتصادی می‌گردد. (الغنمی، ۱۳۷۲: ۶۰). صاحب‌نظران معتقدند مشارکت سبب افزایش کرامت و شایستگی افراد می‌گردد به همین جهت مشارکت عنصری حیاتی در توسعه پایدار تلقی می‌گردد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). از دیدگاه بسیاری از صاحب‌نظران توسعه مشارکت شرط اصلی توسعه است و پیوند وثیقی با درجه صنعتی شدن و توسعه اجتماعی اقتصادی دارد ازاین‌رو مشارکت یعنی توزیع مساوات و برابری در جامعه تا شهروندان و افرادی که از فرایند اجتماعی و فرهنگی حذف شدند به تدریج قدرت به تصمیم‌گیری به دست آورده، در تصمیمات شرکت داده شود (کوثری، ۱۳۸: ۱۳۷۹).

جلب مشارکت شهروندان در اداره شهر از نظر اجتماعی باعث افزایش همکاری‌های اجتماعی می‌شود که پایه‌های جامعه مدنی را تقویت می‌کند. از طرف دیگر عدم مشارکت شهروندان در اداره امور شهر نیز پیامدهای منفی، هم برای مدیریت شهری و هم برای ساکنین شهر ایجاد خواهد کرد که از جمله می‌توان به افزایش محدودیت‌ها و مشکلات مدیریت شهری به دلیل افزایش هزینه‌ها و صرف انرژی زیاد و کاهش علاقه عاطفی شهروندان به محل زندگی خود اشاره کرد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). رشد شهرنشینی موجب توجه مدیران و برنامه‌ریزان به ابعاد مهم زندگی شهروندان معطوف

1. participation

2. Alain Birou

3. Al-Ghanmi

گردیده از همین رو مشارکت شهروندان در امور شهری مورد توجه قرار گرفته است (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). اجرا و موفقیت طرح‌های توسعه مشروط به مشارکت شهروندان و نهادهای محلی است. کاهش تمرکزگرایی و ایجاد علاقه و اعتماد در مردم برای پیشرفت و توسعه از مهم‌ترین آثار مشارکت در فرایند مدیریت شهری است (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۶۰).

باتوجه به اینکه در دوران جدید و توسعه به‌طور جدی در جامعه ایران مطرح است این نکته مطرح می‌شود که چنانچه اجرای برنامه‌های توسعه در جامعه با مشارکت مردم همراه نباشد برنامه‌های توسعه به‌صورت فراگیر و عمیق در بستر جامعه محقق نگشته و نهایتاً با شکست مواجه می‌گردد. علاوه بر آن، جامعه ایران در شرایط فعلی به سبب دوران گذر و تغییر مسیر زندگی اجتماعی از مرحله سنتی به توسعه اجتماعی، دگرگونی‌ها و تغییرات اجتماعی شدید و منظمی را طی می‌نماید و چنانچه مردم آمادگی مواجهه با دگرگونی‌ها را نداشته باشند منجر به بروز نابسامانی اجتماعی می‌گردد. در این زمینه باتوجه به پدیده مشارکت اجتماعی از اثرات مطلوبی برخوردار است در واقع مشارکت اجتماعی به‌نوعی تمرین دموکراسی که در شرایط فعلی از جامعه ما با عوارض همراه است و برای رهایی از بحران گذار، تقویت زمینه‌های مشارکتی ضرورت دارد (نیازی، ۱۳۸۱: ۱۰ و ۱۱).

در این پژوهش پس از مطالعه و بررسی این نتیجه حاصل شد که عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری دارای ابعاد مختلفی است که در نتایج تحقیقات گوناگون دیده می‌شود از این جهت هدف این پژوهش شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری است.

ادبیات پژوهش

مشارکت اجتماعی

تعاریف و تفسیرهای بسیاری از مشارکت وجود دارد و همین تفسیرهای متعدد و گسترده‌گی مفهومی یکی از ویژگی‌های این مفهوم است. مشارکت بر وزن مفاعل به معنای شرکت متقابل و دوجانبه افراد جهت انجام هر عملی است (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۱۲). آلن بیرو^۱ معتقد است از نگاه جامعه‌شناسی باید بین مشارکت به‌عنوان تعهد

^۱.Alain Birou

و عمل (عمل مشارکت) و به‌عنوان وضع یا حالت (امر شرکت کردن) تفاوت قائل شد. در معنای اول مشارکت، به فعالیت اجتماعی انجام شده و شرکت فعالانه در گروه نظر دارد و معنای دوم از تعلق گروهی خاصی و داشتن سهمی در هستی آن خبر می‌دهد (بیرو، ۱۳۶۶؛ ۲۵۷).

به لحاظ موضوعی مشارکت به گونه‌هایی چون مشارکت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و روانی تقسیم می‌گردد. در این پژوهش تمرکز ما بر مشارکت اجتماعی است. مشارکت اجتماعی دارای ابعادی وسیع و مفهومی گسترده است. مشارکت اجتماعی متضمن انواع فعالیت‌های اجتماعی یا فردی تأثیرگذار و سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های دستگاه‌های عمومی از سطح بالا (دستگاه‌های عالی قانون‌گذاری اجرایی و قضایی) تا سطوح پایین‌تر (شهرداری، نظام آموزشی و...) است. در معنای وسیع مشارکت اجتماعی دربردارنده انواع کنش‌های گروهی و فردی به‌منظور دخالت در تعیین سرنوشت جامعه و خود و تأثیر نهادن بر فرایندهای تصمیم‌گیری مربوط به امور عمومی است.

در بررسی دیدگاه‌ها و نظریه‌های مشارکت دو رویکرد مهم را می‌توان در نظر گرفت در سطح کلان به زمینه‌ها و شرایط و عناصر ساختاری توجه می‌شود و در سطح خود بر انگیزه و گرایش به رفتارهای مشارکت تأکید می‌شود (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳). مشارکت دارای دو بخش ذهنی و رفتاری است. بخش ذهنی، تمایلات و گرایش‌های فردی و بخش رفتاری، فعالیت‌های داوطلبانه جمعی را مد نظر دارد (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۲۰). در هر دسته، نظریه‌های متعددی مطرح می‌شود.

دیدگاه کانت

کانت^۱ میان شهروندان فعال و منفعل تمایز قائل می‌شود و حتی شهروندان منفعل را فاقد شخصیت مدنی می‌داند. در واقع کانت، شهروندی به مفهوم خاص را نمودار عضویت و فعالیت شخصی در جامعه به‌منظور ساختن اجتماعی خویش می‌داند. به‌زعم وی شهروند، فقط جایی به معنی واقعی مفهوم «فعال» آن وجود دارد که در امور اقتصادی، سیاسی و اداری شهر خویش مشارکت نماید. این وضعیت در واقع تعهداتی را بر دوش شهروند می‌گذارد و در این صورت شهر مکلف به اعلام رأی خویش (مشارکت سیاسی) انجام

1. kant

تکالیف گروهی (مشارکت اجتماعی) و ایفای نقش در ساختار فرهنگی جامعه خویش است (توکل، ۲۰۰۴؛ ۱۲۰).

دیدگاه کولین^۱

کولین، توسعه را برآمده از ساختار اجتماع می‌داند و بر آمادگی ذهنی و وجود انگیزه‌های شخصی برای تحقق مشارکت و توسعه تأکید می‌ورزد. برای مشارکت مؤثر وجود انگیزه-های شخصی لازم است. به عبارتی مشارکت، قبل از نمود عینی، پدیده‌ای ذهنی است که باید آن را در افکار، عقاید، رفتار و فرهنگ مردم جستجو کرد. برای درونی‌سازی فرهنگ مشارکت، باید بسیاری از قالب‌های پیش‌ساخته ذهنی را دگرگون ساخت و این امر بدون کار فرهنگی میسر نمی‌شود (وطنی، ۱۳۸۶: ۳۲).

دیدگاه توکویل

تأکید توکویل به تأثیر متقابل سرمایه اجتماعی و مشارکت‌های عمومی است. توکویل معتقد است منفعت‌های خصوصی سرچشمه مخالفت با مشارکت مدنی شهری است و همین مورد باعث فرورفتن فرد در بازارهای اقتصادی و مالی و منفعت‌های شخصی سبب جدایی فرد از برخی جنبه‌های زندگی می‌گردد؛ و برعکس شرکت در مشارکت‌های عمومی سبب جدایی فرد از انزوای اجتماعی و سوق دادن آن به سوی منافع همگانی می‌شود که این امر سبب ارتقا سرمایه اجتماعی می‌گردد (برایتون، ۱۹۹۷؛ ۵).

دیدگاه سیلز

دیوید سیلز^۲ به دنبال بیان عوامل مؤثر بر مشارکت از دیدگاه روان‌شناختی اجتماعی است از نظر او افراد در بطن نیروهای اجتماعی محصور شده‌اند. اول آنکه در پاسخ به محرک‌های اجتماعی تفاوت‌های شخصیتی از نظر توانمندی و استعداد موجب می‌گردد افراد از نظر آمادگی متفاوت باشند دوم آنکه تأثیر پیش‌شرط‌های روان‌شناختی و اجتماعی بر فعالیت‌های اجتماعی افراد تا حد زیادی به محیط‌های اجتماعی شامل ساختارهای اجتماعی و نهادها، ارزش‌ها و اعتقادات سیاسی و فرهنگی و الگوی باورها بستگی دارد. سیلز معتقد است سه دسته متغیر تفاوت‌های شخصیتی، محیط‌های اجتماعی و نیروهای

^۱. Quelin

^۲. Sills

اجتماعی به شدت با یکدیگر مرتبط هستند و هر تغییری در هریک از آن‌ها مشارکت را افزایش یا کاهش می‌دهد و تحلیلی که فقط بر یکی از آنها مبتنی باشد ناقص و گمراه‌کننده است (محسنی تبریزی، ۱۳۶۹؛ ۱۲). سیلز معتقد است که همبستگی بین مشارکت و برخی از این متغیرها در مواردی ضعیف و بی‌ثبات است و نیز ممکن است از یک زمینه فرهنگی به زمینه فرهنگی دیگر تغییر کند (سیلز، ۱۹۶۸: ۲۵۶).

بروس کوئن در خصوص میزان مشارکت اجتماعی افراد، معتقد به تأثیر طبقه اجتماعی است. وی معتقد است معمولاً هر چه طبقه اجتماعی بالاتر باشد، احتمال مشارکت و درگیری مردم در فعالیت‌های اجتماعی بیشتر است. به نظر وی در سطح مشارکت فعال در باشگاه‌های اجتماعی، انجمن‌های شهری، انجمن‌های خانه و مدرسه و سازمان‌های سیاسی در میان اعضای طبقات پایین نازل‌تر است (کوهن، ۱۳۷۱: ۱۸۵).

در مجموع مشارکت، بازتاب الگوی اعتقادی و نظری به کار گرفته شده است. مشارکت فرایندی کیفی است که اگر قرار است مؤثر باشد، تغییراتی بنیادین در اندیشه و عمل می‌طلبد. ارائه یک فهرست جهان‌شمول از عواملی که در این فرایند مؤثر است، غیرممکن است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در زمینه مشارکت اجتماعی صورت پذیرفته است که در این پژوهش‌ها یک یا چند عامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان مورد بررسی قرار گرفته است که در جدول ۱ به این تحقیقات اشاره شده است.

جدول شماره ۱: مقالات داخلی مرتبط با مشارکت اجتماعی

ردیف	عنوان	نویسنده	سال	روش	یافته‌ها
۱	رابطه ابعاد مادی و غیرمادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری	عباس‌زاده	۱۳۸۷	پیمایش	مشارکت شهروندان اصفهانی بالا و بین ابعاد غیرمادی رفاه اجتماعی و مشارکت شهروندان در امور شهری رابطه معنادار وجود دارد. بین اعتماد نهادی و رضایتمندی.

طراحی الگوی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری... / ۷

نتایج حاصل از این پژوهش نشان داده است که به‌غیر از جنسیت تمام متغیرهای مورد بررسی رابطه مثبت و معنادار با مشارکت شهروندان دارند.	پیمایش	۱۳۸۸	رضا دوست و همکاران	بررسی عوامل مؤثر در مشارکت اجتماعی شهروندان (جامعه شهری شهر ایلام)	۲
میزان مشارکت شهروندان در صورتی افزایش می‌یابد که شهرداری بتواند رضایت شهروندان را نسبت به عملکرد خود افزایش دهد و در بین آنان نگرشی مثبت ایجاد کند	پیمایش	۱۳۹۱	هاشمیان و همکاران	عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در اداره امور شهر مشهد	۳
یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که کیفیت محیط شهری و سلامت جسمانی تأثیرگذارترین بعد بر مشارکت شهروندان در امور شهری بودند و مجموعه کیفیت محیط زندگی و محیط شهری در مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته و بین آنها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.	توصیفی تحلیلی	۱۳۹۴	اسماعیل‌زاده و همکاران	تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه آن با مشارکت شهروندان در امور شهری در شهر نقده	۴
طبق نتایج به‌دست آمده شهروندان شهر فسا دارای ظرفیت مشارکت‌پذیری متوسط به بالا هستند.	توصیفی تحلیلی	۱۳۹۴	یعقوبی و همکاران	بررسی ظرفیت و قابلیت‌های مشارکت شهروندان در امور شهری شهر فسا	۵
چهار مؤلفه عضویت انجمنی، آگاهی، بی‌قدرتی	کتابخانه‌ای - اسنادی	۱۳۹۷	ملکشاهی و همکاران	شناخت و ارزیابی عوامل مرتبط با	۶

و پایگاه اجتماعی - اقتصادی با مشارکت رابطه داشته‌اند.				مشارکت شهروندان در مدیریت شهری	
دسترسی به رسانه‌های ارتباط جمعی، بیگانگی اجتماعی، سن، جنس و پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان با مشارکت رابطه معنی‌داری داشتند.	پیمایش	۱۳۹۹	علمی	مشارکت و توسعه: برخی عوامل اجتماعی - فردی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز	۷
متغیرهای انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، رضایت از دولت، نوگرایی، جنس و پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان با متغیر مشارکت رابطه معنی‌داری داشتند...	پیمایش	۱۳۹۹	علمی	عوامل اجتماعی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز در روند توسعه پایدار شهر	۸
بین متغیر میزان تمایل به مشارکت با متغیرهای کیفیت فضاهای جمعی، میزان رضایتمندی از خدمات در فضاها و احساس تعلق مکانی ارتباط معناداری وجود دارد.	توصیفی تحلیلی	۱۳۹۹	دبیری و زارع	تأثیر مؤلفه‌های فضاهای جمعی در راستای مشارکت اجتماعی شهروندان مورد مطالعه: محله فرحزاد تهران	۹
متغیرهای اطلاع‌رسانی به شهروندان، اعتماد اجتماعی، پاسخگویی مدیران شهری، میزان اوقات فراغت در مشارکت شهروندان مؤثر است.	پیمایش	۱۳۸۸	شریف‌زاده و صادقی	عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در اداره امور شهری	۱۰

جدول شماره ۲: مقالات خارجی مرتبط با مشارکت اجتماعی

ردیف	عنوان	نویسنده	سال	یافته‌ها
۱	عوامل مؤثر بر مشارکت در برنامه‌های بازیافت شهری	لوکهارت ^۱	۲۰۰۳	مشارکت مردم در امور شهری در حد متوسط روبه پایین است از متغیرهای مهم و تأثیرگذار بر مشارکت در این پژوهش می‌توان اعتماد اجتماعی، میزان آگاهی، نوع مالکیت، شبکه روابط اجتماعی، نوع مالکیت و پایگاه اقتصادی_ اجتماعی نام برد.
۲	مشارکت شهروندان و بافت محله: نگاهی جدید به تولید مشترک کالاهای عمومی محلی	مونتالوو ^۲	۲۰۰۸	مشارکت شهروندی در حکومت محلی نسبتاً پایین است. نتایج این تحقیق نشان داد که بین پایگاه اجتماعی اقتصادی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان با میزان مشارکت آنان در جلسات شهری رابطه معناداری وجود دارد
۳	مشارکت شهروندان در فرایندهای مدیریت برنامه‌ریزی شهری برای ارزیابی دسترسی در شهرهای هوشمند	پرز - دل‌هویو ^۳	۲۰۱۸	نتایج این مطالعه نشان داده است که با افزایش مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری به شکل بهتری انجام شده است

بررسی پژوهش‌های صورت گرفته نشان داد که تحقیقات انجام شده غالباً بر یک بخش از مشارکت شهروندان تمرکز داشته و یا اثر یک یا دو مؤلفه تأثیرگذار را مورد بررسی قرار داده است. در این پژوهش سعی شده تا با توجه به اینکه تا به حال در خصوص مشارکت شهروندان در امور شهری مطالعه جامعی صورت نگرفته است با استفاده از روش فراترکیب به مطالعه جامعی در این حوزه دست یابیم تا به توسعه نظری در زمینه مشارکت شهروندان در امور شهری پرداخته شود.

1. Lockhart
2. Montalvo
3. Pérez-delHoyo

روش‌شناسی

این پژوهش، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش کیفی با استفاده از روش فراترکیب مبتنی بر مطالعه منابع اطلاعاتی در حوزه عوامل مؤثر مشارکت اجتماعی شهروندان است. فراترکیب، تحلیل مطالعات کیفی به منظور فهم عمیق و کاربردی از موضوع است؛ روشی است که برای جمع‌بندی مطالعات کیفی مربوط به یک پدیده یا لاقط نزدیک به آن (زیمر^۱، ۲۰۰۶: ۳۱۳-۳۱۷). این روش با ارائه نگاه جامع به موضوع یا پدیده، به یکی شدن افق‌های مختلف پژوهشی منجر می‌شود. مهم‌ترین ویژگی‌های روش فراترکیب که در این پژوهش نیز رعایت و اجرا شده است؛ عبارت است از: ۱. بازیابی جامع و سامان‌مند (سیستماتیک) همه پژوهش‌ها و گزارش‌های کیفی مرتبط با موضوع؛ ۲. استفاده از همه روش‌های مفید (کیفی و کمی) برای تحلیل آن‌ها؛ ۳. تفسیر و تحلیل نکات اصلی تحقیقات؛ ۴. استفاده از روش‌های سامان‌مند (سیستماتیک) و مناسب کیفی برای جمع‌بندی نکات اصلی؛ و ۵. استفاده از فرایند تکرارپذیر برای افزایش روایی روش و خروجی فراترکیب (ساندوسکی و بارسو^۲، ۲۰۰۶: ۲۲). به‌کارگیری این روش در همه تحقیقات از جمله تحقیق حاضر بدین شرح است:

۱. توسعه نظری موضوع؛
۲. ارائه چکیده‌ای سطح بالا از موضوع؛
۳. و تلاش برای در دسترس قراردادن یافته‌های تحقیقات کیفی برای کاربردی عملی (زیمر، ۲۰۰۶: ۳۱۳). نوبلت و هیر^۳ برای فراترکیب مطالعات، سه مرحله انتخاب مطالعات، ترکیب ترجمه‌ها و ارائه آن‌ها را پیشنهاد داده‌اند؛ اما در پژوهش حاضر، از روش فراترکیب هفت مرحله‌ای بارسو و ساندوسکی استفاده شده؛ که شامل مراحل ذیل است:

---

1. Zimmer
2. Sandowski & Baresso
3. Noblit & Hare

شکل ۱: مراحل پیاده‌سازی روش فراترکیب

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه پژوهش‌های انجام‌گرفته در حوزه مشارکت شهروندان است که از طریق سامانه جستجوی کتابخانه‌ها و پژوهشکده‌هایی چون جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه نشریات کشور (مگیران) و ایران‌داک، با کلمه مشارکت اجتماعی، مشارکت در امور شهری و مشارکت در قسمت عنوان و محدود کردن جستجو به زبان فارسی و محدوده سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ جمعاً ۱۹ پژوهش پذیرفته‌شده، به دست آمد.

روش به کار گرفته‌شده روش فراترکیب است این روش مراحل مختلفی دارد که مراحل آن در ادامه بیان می‌شود:

مرحله اول: اولین مرحله در این روش طرح سؤال تحقیق است که برای تنظیم و طرح سؤال پارامترهای مختلفی در نظر گرفته شده است این پارامترها عبارتند از جامعه مورد مطالعه، چه چیزی، چه زمانی و چه روشی استفاده می‌شود. در این پژوهش، سؤالات زیر مورد کنکاش و جستجو قرار می‌گیرد:

(۱) مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری کدام است؟

(۲) مهم‌ترین ابعاد اثرگذار بر مشارکت شهروندان کدام است؟

مرحله دوم: دومین مرحله مرور ادبیات موضوع به صورت سیستماتیک و نظام‌مند است. در مرحله دوم باید کلیدواژه‌های مرتبط انتخاب گردد و در طول تحقیق به‌طور مستمر مجدد مورد ارزیابی قرار گیرد. به همین دلیل پژوهشگر با تمرکز بر مقالات

منتشر شده به جستجوی سیستماتیک می‌پردازد و در نهایت پس از انجام جستجو در پایگاه مجلات علمی، مطالعات منتخب خود را انتخاب می‌کند.

مرحله سه: سومین مرحله جستجو و انتخاب متون مناسب است: پس از شناسایی واژگان کلیدی تحقیق، مجموعه مقاله‌های حاوی واژگان کلیدی شناسایی می‌شود. این مقالات بر اساس مواردی چون عنوان، چکیده، محتوا و روش تحقیق مانند نمودار زیر غربال می‌شوند و مقاله‌های نهایی استخراج می‌شوند. در واقع در بازبینی‌های مختلف مشخص می‌کند آیا مقالات یافت شده متناسب با سؤال تحقیق‌اند یا خیر. ملاک‌های انتخاب مقالات طبق معیارهای ذیل معرفی گردیدند:

- محل چاپ مقاله: مقالات پذیرش در پایگاه مجلات علمی مصوب در سایت **Magiran** و **sid** و **irandoc**
- موضوع مدنظر: عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری در جامعه ایران
- حیطه کلی تحقیق: مشارکت شهروندان
- روش تحقیق: فراترکیب
- محدوده زمانی تحقیق: پژوهش‌ها از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰
- زبان‌های مورد استفاده شده: فارسی
- به بررسی کیفیت مقالات بر مبنای برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی بر اساس ۱۰ معیار پرداخته شد (هر معیار حداکثر ۵ امتیاز).
- این ده معیار عبارتند از: هدف پژوهش، ساختار پژوهش، اصول و روش‌ها، انعکاس‌پذیری، نمونه، مرتب‌سازی داده‌ها، مبانی اخلاق حرفه‌ای، دقت تحقیق، تبیین روشن نتایج، نتیجه‌گیری کلی تحقیق.
- نتایج نهایی مقاله نهایی به شرح ذیل است:

جدول شماره ۳ - امتیازات مقاله منتخب

شماره مقاله	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
نمره نهایی	۴۲	۳۹	۴۰	۴۵	۳۵	۴۲	۵۰	۴۵	۴۲	۴۰
شماره مقاله	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	
نمره نهایی	۴۴	۴۳	۴۰	۴۴	۳۶	۴۸	۵۰	۴۲	۳۸	

در این مرحله از بین مقاله، مقاله بر اساس ده معیار ذکر شده تأیید نهایی گردید. باتوجه به نتایج حاصل شده حداکثر امتیاز داده شده به مقالات ۵۰ و حداقل امتیاز داده شده ۳۵ بوده است.

جدول شماره ۴: نتایج گزینش مقالات نهایی

۳۲	تعداد کل مقالات و منابع اولیه
۲	تعداد مقالات پذیرفته نشده بر اساس عنوان تحقیق
۶	تعداد مقالات پذیرفته نشده بر اساس چکیده تحقیق
۳	تعداد مقالات پذیرفته نشده بر اساس محتوای تحقیق
۲	تعداد مقالات پذیرفته نشده بر اساس کیفیت تحقیق
۱۹	تعداد مقالات پذیرفته شده نهایی

مرحله چهار: مرحله چهارم روش فراترکیب تبیین استخراج نتایج است جهت دستیابی به نتایج درون محتوایی مجزا از مطالعات، مقالات به طور مکرر مورد بررسی قرار می گیرند در این مرحله از پژوهش حاضر محتوای مقالات پذیرفته و نهایی شده برای دستیابی به ابعاد مشارکت اجتماعی شهروندان در امور شهری چندین بار مورد بررسی قرار گرفته است.

مرحله پنجم: بررسی و ادغام نتایج پنجمین مرحله است هدف فراترکیب ایجاد تفسیر جدید و یکپارچه از یافته‌ها است، یافته‌ها در این مرحله نشان داد در مطالعات گذشته تاکنون چنین مطالعه نظام‌مندی انجام نگرفته است و هریک از مطالعات پیشین، فقط به جنبه‌ای ویژه از مقوله مشارکت شهروندان توجه داشته‌اند و هیچ‌یک از تحقیقات چارچوبی منسجم و نظام‌مند نداشته‌اند. در جدول ۶، کدهای نهایی استخراج شده مرتبط با هر مقوله و مفهوم نشان داده می‌شود.

جدول شماره ۵ - مفاهیم و کدهای مربوط به مقوله مشارکت شهروندان

ردیف	مقوله	مفاهیم	مأخذ	فراوانی
۱	عوامل اجتماعی	رضایت اجتماعی، رفاه اجتماعی، مشارکت، آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اعتماد نهادی، شبکه روابط	(ملکشاهی، نیک‌پور و غلامی، ۱۳۹۷)؛ (احمدی و رضایی، ۱۴۰۰)؛ (حسن‌زاده و ده چشمه، ۱۳۹۱)؛ (هاشمیان، بهروان و	۱۴

	<p>اجتماعی، رضایت اجتماعی، امنیت اجتماعی، تعلق اجتماعی، سلامت اجتماعی</p>			<p>نوغانی دخت بهمنی، (۱۳۹۳)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (یغفوری، طهماسبی و حاتمی، ۱۳۹۵)؛ (یغفوری، آقایی، مؤذنی و بدلی، ۱۳۹۶)؛ (علیزاده اقدم، عباس‌زاده، کوهی و مختاری، ۱۳۹۰)؛ (شربت‌ی، ۱۳۹۴)؛ (اسماعیل‌زاده، صالح‌پور و اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۳)؛ (یغفوری، هادیانی و رفیع‌ان، ۱۳۹۰)؛ (نیر پیراهری و تاجیک، ۱۳۹۵)؛ (انصاری و تاج‌الدین، ۱۳۹۳)؛ (محمدی، باقری و حیدری، ۱۳۹۲)</p>
۲	<p>عوامل فرهنگی</p>	<p>اوقات فراغت، فعالیت فرهنگی و هنری و مذهبی، سبک زندگی، عضویت انجمنی، رسانه ارتباط جمعی</p>	۵	<p>(ملکشاهی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۳)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (یغفوری و همکاران، ۱۳۹۵)؛ (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲)</p>
۳	<p>عوامل اقتصادی</p>	<p>وضعیت اشتغال، نوع مسکن، پایگاه اقتصادی</p>	۸	<p>(ملکشاهی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (علمی، ۱۴۰۰)؛ (احمدی و رضایی، ۱۴۰۰)؛ (خواجه شاهکوهی، حسینی و کوهی، ۱۳۹۳)؛ (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۳)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲)</p>
۴	<p>عوامل فردی</p>	<p>سن، جنس، تحصیلات، پایگاه اجتماعی، سلامت اجتماعی، سلامت جسمانی، منطقه سکونت، مدت‌زمان سکونت</p>	۱۲	<p>(علمی، ۱۴۰۰)؛ (ملکشاهی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (احمدی و رضایی، ۱۴۰۰)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (خواجه شاهکوهی، حسینی و کوهی، ۱۳۹۳)؛ (حسن‌زاده و ده چشمه، ۱۳۹۱)؛ (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۳)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳)؛</p>

	(نیر پیراهری و تاجیک، ۱۳۹۵)؛ (انصاری و تاج‌الدین، ۱۳۹۳)، (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲)			
۳	(دبیری و زارع، ۱۳۹۹)؛ (یغفوری و همکاران، ۱۳۹۴)؛ (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳)	کیفیت محیط شهر، سامان‌دهی صنوف مزاحم و آلودگی‌ها، کیفیت فضای جمعی، فضای سبز و زیبایی بصری و نورپردازی سطح شهر، بهداشت شهر و سامان‌دهی صنوف مزاحم و آلودگی‌ها، میزان رضایتمندی از خدمات در فضاها و احساس تعلق مکانی، خدمات رفاهی و عمومی، سلامت محیطی	شرایط محیطی	۵
۷	(احمدی و رضایی، ۱۴۰۰)؛ (حسن‌زاده و ده چشمه، ۱۳۹۱)؛ (یغفوری، آقایی، مؤذنی و بدلی ۱۳۹۶)؛ (علیزاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۰)؛ (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۳)؛ (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲)؛ (بزی، میرکتولی و زایدلی، ۱۳۹۴)	حکمرانی خوب شهری، احساس مالکیت بر محیط شهری، سودآور بودن فعالیت‌های مشارکتی، سیاست‌های انگیزشی شهرداری، اتخاذ تصمیم درست‌تر و منطقی‌تر در مدیریت شهری، قوانین و مقررات موجود، عملکرد شهرداری، عملکرد شورای شهر، عملکرد شوراهای حل اختلاف، عملکرد شهرداری، اطلاع‌رسانی به شهروندان؛ پاسخگویی مدیران شهری	سیاست‌های مدیریت شهری	۶

مرحله ششم: تعیین کیفیت نتایج: در روش فراترکیب یا متاستز هدف بررسی و مرور سیستماتیک پژوهش‌های قبلی انجام شده در حوزه مورد نظر است. نهایتاً کار با

تحلیل نتایج و یافته‌ها توسط پژوهشگر اتمام پیدا می‌کند. خروجی آن نیز چراغ راهی برای یافتن شکاف‌های پژوهشی، نوآوری در متدولوژی و روش تحقیق برای حوزه مورد نظر است.

به‌طورکلی فراترکیب، به‌نوعی مطالعه کیفی است که از اطلاعات و یافته‌های استخراج‌شده از مطالعات دیگر با موضوع مرتبط و مشابه استفاده می‌کند، به گفته‌ای فراترکیب، ترکیب تفسیر تفسیرهای داده‌های اصلی مطالعات منتخب است. محقق جهت کنترل نتایج استخراجی خود از مقایسه نظرات خود با چند خبره دیگر نیز استفاده نموده است و سپس نتایج از طریق شاخص کاپا ارزیابی و مورد تأیید قرار گرفت.

روایی و پایایی

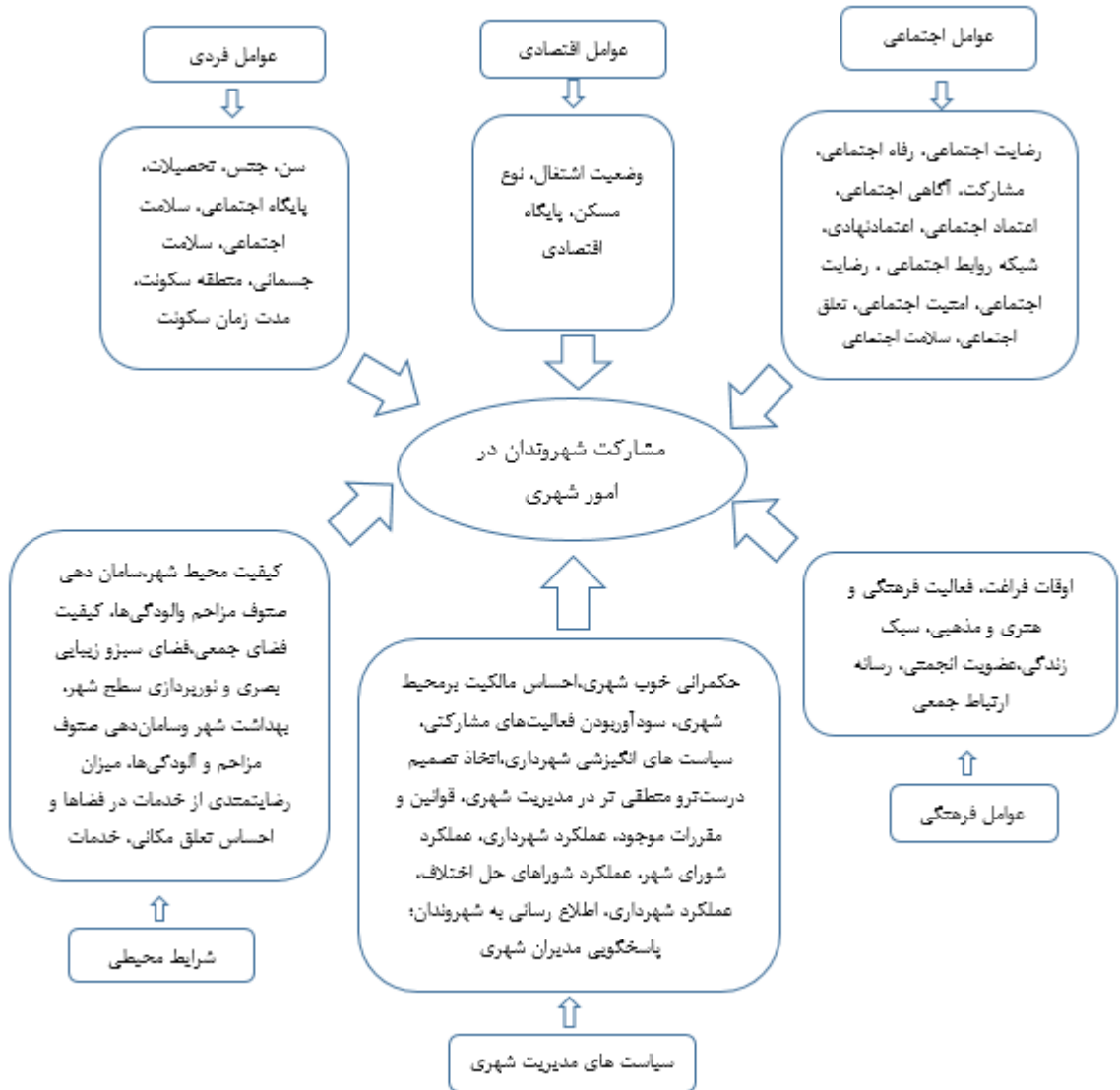
برای ارزیابی پایایی پژوهش، از ضریب کاپا استفاده شده است. کوهن (۱۹۶۰) فرمول کاپا را برای محاسبه توافق مورد انتظار ابداع کرد.

مقدار کاپا بین صفر تا یک نوسان دارد و هرچه مقدار آن به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد که توافق بیشتری بین

مرورگران وجود دارد. با انجام محاسبات ضریب کاپا ۹۴٪ به دست آمد.

مرحله هفتم: اعلام نتایج: در این مرحله از روش فراترکیب، یافته‌های به‌دست‌آمده در قالب یک مدل بر اساس ابعاد و مؤلفه‌ها ارائه می‌گردد.

شکل شماره ۲: نمودار مشارکت شهروندان

نتیجه گیری

به‌طورکلی می‌توان گفت که در جهان امروز، به دلیل بحران‌های اقتصادی و بی‌ثباتی، بحران‌های زیست‌محیطی و عوامل عدیده دیگر، ضرورت وجود مشارکت شهروندان در امور مختلف شهری احساس می‌شود. به همین دلیل هدف اصلی در پژوهش حاضر، سنجش مشارکت شهروندان در امور شهری و عوامل مؤثر بر آن با روش فراترکیب بوده است. در مطالعاتی که صورت گرفت این نتیجه حاصل شد که عوامل مختلفی می‌تواند

بر میزان مشارکت شهروندان به‌ویژه در حوزه شهری مؤثر واقع گردد. این عوامل که در جدول ۵ جمع‌آوری شده است هرکدام می‌تواند مشارکت شهروندان را در امور شهری افزایش یا کاهش دهد. برای مثال هرچه در جامعه شهری احساس رضایت‌مندی اجتماعی بالا رود به همان مقدار بر میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در امور شهری افزوده خواهد شد از جمله نظریه‌هایی که می‌توان اجزا و ابعاد آن را بسته به متغیرهای مختلف کاربردی کرد نظریه مازلو است؛ بر اساس این نظریه انسان‌ها دارای نیازهای مادی و معنوی بوده و تأمین آنها می‌تواند بر فعالیت اجتماعی تأثیرگذار باشد؛ بنابراین به لحاظ نظری میزان مشارکت شهروندان در امور شهری متأثر از رضایت‌مندی اجتماعی است؛ یعنی شهروندی که از وضع زندگی خود رضایت داشته باشد علاقه‌مندی بیشتری به مشارکت در امور اجتماعی خواهد داشت (علیزاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۲؛ ۲۱۱).

نتایج پژوهش بیانگر این است که عوامل اقتصادی همچون رفاه و پایگاه اجتماعی-اقتصادی، رضایت از عوامل محیطی و اجتماعی بر میزان مشارکت اجتماعی شهروندان تأثیر گذارند. این نتایج با یافته‌های (ملکشاهی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (علمی، ۱۴۰۰)؛ (احمدی و رضایی، ۱۴۰۰)؛ (خواجه شاهکوهی، حسینی و کوهی، ۱۳۹۳)؛ (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۳)؛ (علمی، ۱۳۹۹)؛ (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲)؛ (دبیری و زارع، ۱۳۹۹)؛ (یغفوری و همکاران، ۱۳۹۴)؛ (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳)، لوکهارت (۲۰۰۳) و مونتاولو (۲۰۰۸) مطابقت دارد.

مطابق نظریات دورکیم وبر و زیمل به آگاهی، احساس رضایت، جلب اعتماد، تمایل به همکاری و پیوند عمیق بین شهروندان و مدیران شهری برای تقویت مشارکت نیاز است و اگر سازمان‌های مربوطه به‌ویژه شهرداری به جلب اعتماد، افزایش همکاری و آموزش وظایف شهرداری بپردازد میزان رضایت شهروندان و همچنین عملکرد بهتر را افزایش می‌دهد زیرا اگر مردم نسبت به سازوکارها مطلع نباشند و آگاهی کافی نداشته باشند اعتماد و رضایت آنها کم شده و در نتیجه مشارکت صورت نمی‌گیرد (حسین‌زاده و فدائی ده چشمه، ۱۳۹۱؛ ۷۹). یافته‌های پژوهش با نظریات مطرح شده مطابقت دارد. طبق یافته‌های پژوهش عوامل اجتماعی همچون آگاهی اجتماعی، اعتماد، امنیت و همکاری اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیرگذار است. این نتایج

با یافته‌های لوکهارت (۲۰۰۳)، علمی (۱۳۹۹)، دبیری و زارع (۱۳۹۹) و عباس‌زاده (۱۳۸۷) مطابقت دارد.

در نهایت می‌توان نتیجه گرفت در صورت حکمرانی خوب شهری میزان مشارکت شهروندان افزایش می‌یابد. البته عوامل دیگری نیز وجود دارند که دخیل در مشارکت هستند. این عوامل که شامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، شهری، فردی، شرایط محیطی و سیاست‌های مدیریت شهری هستند. هرچه شهروندان محیط زندگی باکیفیتی داشته باشند و از سلامت در تمامی ابعاد خود که محیطی، جسمانی، روانی و... است برخوردار گردند بیشتر رغبت به مشارکت در امور شهر پیدا کرده و در نهایت مشارکت آنها افزایش می‌یابد. این یافته‌ها با پژوهش پرز-دلهویو (۲۰۱۸)، شریف‌زاده و صادقی (۱۳۸۸)، اسماعیل‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) و هاشمیان و همکاران (۱۳۹۱) مطابقت دارد. در پایان تمامی عواملی که می‌تواند تأثیرگذار بر مشارکت شهری باشد با توجه به مطالعاتی که صورت گرفته و بررسی‌های انجام شده در شکل ۲ ارائه گردیده است. امید است تا مسئولین با فراهم ساختن چنین امکاناتی و رفع مشکلات اقتصادی شهروندان چنین فضایی را برایشان ایجاد ساخته تا افزایش مشارکت در جامعه را میسر سازند.

منابع

احمدی، مهرداد و رضایی، صمد (۱۴۰۰): شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در فرایند مدیریت شهری، پژوهش‌نامه تاریخ، سیاست و رسانه، سال چهارم، شماره ۲: صص ۳۷-۵۲.

ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳)، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، تهران، نشر نی.

اسماعیل‌زاده، حسن؛ صالح‌پور، شمس و اسماعیل‌زاده، یعقوب (۱۳۹۳): تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه آن با مشارکت شهروندان در امور شهری شهر نقدة، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۷: صص ۲۲۷-۲۴۶.

انصاری، ابراهیم و تاج‌الدین، حمید (۱۳۹۳): بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری مطالعه موردی: منطقه ۱۳ شهر اصفهان، مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، دوره چهارم، شماره ۱۲: صص ۱۶۱-۱۷۸.

بزی، خدا رحم؛ میرکتولی، جعفر و زایدلی، حاجی سلطان (۱۳۹۴): ارزیابی نقش و تأثیر شورایاران محلی بر افزایش مشارکت شهروندان در مدیریت شهری محله محور مطالعه موردی: شهر گرگان، فصلنامه جغرافیا و توسعه، سال پانزدهم، شماره ۴۶، بهار ۱۳۹۶: صص ۱۴۷-۱۶۸.

بهرامی، سمیه؛ داوری، الهام و خداداد، مهدی (۱۳۹۷): بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری مطالعه موردی محله ولیعصر شمالی تهران، جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۱، شماره ۲، صص: ۵۷۳-۵۵۹.

بیرو، آلن (۱۳۶۶)، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران، کیهان. پورمحمدی، محمدرضا؛ طورانی، علی، تیموری، راضیه؛ احمدی، اسماعیل و صفدری، امین (۱۳۹۲): ارزیابی و رتبه‌بندی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت شهروندان در فرایند مدیریت شهری مطالعه موردی منطقه ۲ شهرداری تبریز، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره ۱ شماره ۱، صص: ۱۹-۱.

پیرهرانی، نیره و تاجیک، منصوره (۱۳۹۵): بررسی مشارکت شهروندان تهرانی در امور شهری با تأکید بر شهر سالم (منطقه ۱ و ۲۰ شهر تهران)، نگرش نو در جغرافیای انسانی، سال هشتم، شماره ۴: صص ۹۵-۱۱۰.

خواجه شاهکوهی، علیرضا؛ حسینی، سید محمدحسن و طوسی، رمضان (۱۳۹۳): ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی و تأثیر آن بر مشارکت شهروندان در امور شهری، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، دوره چهارم، شماره ۱۰: صص ۷۳-۸۵.

دبیری، هدیه و زارع، لیلا (۱۳۹۸): تأثیر مؤلفه‌های فضاهای جمعی در راستای مشارکت اجتماعی شهروندان مورد مطالعه: محله فرحزاد تهران، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۹: صص ۲۵-۳۴.

رجبی، آزیتا (۱۳۹۰)، شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرایندهای توسعه شهری، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۱۲.

رجبی، آزیتا و حصاری نژاد، جعفر (۱۳۹۲)، شرکت‌های مردم‌نهاد شهری، راهکاری برای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، دوره ۱، شماره ۴.

رضایی، عبدالعلی (۱۳۷۵)، مشارکت اجتماعی، هدف یا ابزار توسعه، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۱۰_۱۰۹، تهران، مؤسسه اطلاعات.

زاهد زاهدانی، سید سعید و زهره بیگدلی، سید محسن (۱۳۹۱)، مدیریت شهری و تبیین مشارکت اجتماعی شهروندان در شهرداری، فصلنامه جامعه‌شناسی شهری، دوره ۲، شماره ۵.

شربت، اکبر (۱۳۹۴): میزان مشارکت شهروندان در امور شهر مطالعه موردی: شهر گنبد، آمایش محیط، دوره یازده، شماره ۴۱: صص ۱۶۱-۱۸۳.

صیدائی، سید اسکندر و دهقانی، امین (۱۳۸۹)، نقش مشارکت‌های مردمی در توسعه روستایی، با تأکید بر مشارکت سنتی و جدید (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان نورآباد ممسنی)، نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۱، شماره ۱، صفحات ۱-۱۸.

علمی، محمود (۱۳۹۹): عوامل اجتماعی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز در روند توسعه پایدار شهر، فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال سیزدهم، شماره سوم، تابستان ۱۴۰۰: صص ۶۷-۸۶.

علمی، محمود (۱۳۹۹): مشارکت و توسعه: برخی عوامل اجتماعی - فردی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره سوم: صص ۹۴-۱۲۰.

علیزاده اقدم، محمدباقر؛ عباس‌زاده، محمد؛ کوهی، کمال و مختاری، داود (۱۳۹۰): نهادهای شهری و مشارکت شهروندان در اداره امور شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵ شماره ۲: صص ۱۹۵-۲۱۴.

غفاری، غلامرضا و نیازی، محسن (۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی مشارکت، تهران، نشر نزدیک. الغنمی، ام. ار (۱۳۷۲)، بحران فقر روستایی، آیا مشارکت می‌تواند آن را از بین ببرد، ترجمه ناصر اوکتابی، فصلنامه روستا و توسعه، شماره پنجم، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات روستایی، وزارت جهاد سازندگی.

قنبری، ابوالفضل (۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی تأثیر فضای شهری بر میزان مشارکت شهروندان (مورد مطالعه: محلات شهر تبریز)، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، دوره ۱۸، شماره ۴۸، صفحات ۲۱۱-۲۴۳.

کلانتری، عبدالحسین؛ فلاحی گیلان، روح‌الله و روشنفکر، پیام (۱۳۸۸) جایگاه مشارکت شهروندان در اسناد بالادستی، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، انتشارات دانش شهر، شماره ۴، ص ۲۶.

کوثری (۱۳۷۹)، مشارکت فرهنگی، تهران، انتشارات آن.

کوئن، بروس (۱۳۷۱)، جامعه‌شناسی عمومی، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات فرهنگ معاصر ایران.

محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۶۹)، بررسی زمینه‌های مشارکتی روستاییان و ارتباط آن با ترویج کشاورزی، تهران، معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی.

محمدی، جمال؛ باقری، کیوان و حیدری، سامان (۱۳۹۲): سنجش و بررسی میزان مشارکت شهروندان در امور شهری و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر سنندج)، **مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)**، دوره چهارم، شماره ۱۲: صص ۱۶۱-۱۷۸.

مردوخی، بایرید (۱۳۷۳)، مشارکت مردم در فرایند توسعه و طراحی برای سنجش میزان آن، **فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه**، شماره ۶، تهران، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی.

ملکشاهی، غلامرضا؛ نیک‌پور، عامر و غلامی، سپیده (۱۳۹۷): شناخت و ارزیابی عوامل مرتبط با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، **جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی**، دوره پنجم، شماره ۱۲: صص ۳۲۷-۳۵۰.

وطنی، علی (۱۳۸۶)، بررسی عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه افراد در مشارکت اجتماعی در استان گلستان، رساله کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی.

هاشمیان، سیده مریم؛ بهروان، حسین نوغانی دخت بهمنی، محسن (۱۳۹۰): عوامل مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان در اداره امور شهر مشهد، **مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد**، سال دهم، شماره ۱: صص ۱۷۳-۱۹۵.

یغفوری، حسین؛ آقایی، واحد؛ مؤذنی، مهدی و بدلی، احد (۱۳۹۶): نقش شاخص‌های مدیریتی و سرمایه اجتماعی در ارتقای میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مطالعه موردی: شهر پارس آبادمغان)، **برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، دوره هفتم، شماره ۲۷: صص ۱۳۳-۱۴۱.

یغفوری، حسین؛ طهماسبی، قباد و حاتمی، داوود (۱۳۹۴): میزان مشارکت شهروندان در امور شهری و عوامل مؤثر بر آن نمونه موردی دره شهر، **فصلنامه آمایش محیط**، شماره ۳۹: صص ۲۹-۵۷.

یغفوری، حسین؛ هادیانی، زهره و رفیعیان، سجاد (۱۳۹۰): بررسی ظرفیت و قابلیت‌های مشارکت شهروندان در امور شهری مطالعه موردی شهر فسا، **نشریه جغرافیا و توسعه**، دوره ۱۲، بهار ۱۳۹۳: صص ۸۳-۹۷.

Lockhart, Stacy Marie (2003), Factors affecting participation in city recycling programs (Master's thesis, Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College).

-
- Montalvo, D. (2008). "Citizen Participation in Municipal Meeting", American Barometer Insights: No4, Vanderbilt University (USAID).
- Pérez-delHoyo, Raquel, Dolores Andújar Montoya, María, Mora Mora, Higinio, Gilart Iglesias, Virgilio (2018). "Citizen Participation in Urban Planning-Management Processes - Assessing Urban Accessibility in Smart Cities". Conference: 7th International Conference on Smart Cities and Green ICT Systems.
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2006). Handbook for synthesizing qualitative research. Springer Publishing Company.
- Sills, D. (1968). International dictionary of the social Sciences. N.Y.
- Walsh, D., & Downe, S. (2005). Meta synthesis method for qualitative research: a literature review. Journal of advanced nursing, 50(2), 204-211
- Zimmer, L. (2006). Qualitative meta synthesis: a question of dialoguing with texts. Journal of advanced nursing, 53(3), 311-318.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee Advances in Sociological Urban Studies Journal. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

